

Monitoringplan ANB: monitoring van PAS-herstelbeheer

1 Situering

In de werkgroep PAS-herstelbeleid werden de door Nederland gehanteerde herstelstrategieën vertaald naar de Vlaamse situatie. Hiervoor werd gebruik gemaakt van het rapport Herstelstrategieën stikstofgevoelige habitats uit november 2012 (Alterra Wageningen UR) & Programmadirectie Natura 2000 van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie). Het INBO vertaalde dit onder begeleiding van de werkgroep PAS-herstelbeheer in 'Herstelstrategieën tegen atmosferische depositie van stikstof in Vlaanderen'. Hierin wordt per Europees te beschermen habitat bepaald welke de relevante herstelmaatregelen zijn. Op grote lijnen wordt een onderscheid gemaakt tussen lokale herstelmaatregelen en structurele herstelmaatregelen op landschapsschaal. Het INBO staat in het kader van het PAS-herstelbeleid ook in voor de opmaak van de gebiedsanalyses per SBZ. Een **gebiedsanalyse** is opgebouwd uit twee delen:

1. Een **algemene landschapsecologische beschrijving**, waarin de klemtoon ligt op de ecohydrologische aspecten.
1. Een overzicht per deelzone met voorstel van **herstelmaatregelen per Europees te beschermen habitat**. Voor de habitats waarvoor de kritische depositiewaarden overschreden zijn, worden herstelmaatregelen voorgesteld, waarbij een onderscheid gemaakt werd tussen **lokale herstelmaatregelen en herstelmaatregelen op landschapniveau**. In het rapport is ook een voorstel van prioritering opgenomen.

2. Monitoring en methodiek

De monitoring in het kader van de programmatische aanpak stikstof (PAS) is het geheel van processen en activiteiten die tot doel hebben de realisatie van deze programmatische aanpak op te volgen en te bewaken.

Het Agentschap voor Natuur en Bos is verantwoordelijk voor het luik 'PAS-herstel monitoring', hetgeen wordt beschouwd als een aanvulling op de monitoring van de instandhoudingsdoelstellingen.

Er worden **twee schaalniveaus in de rapportage over de PAS-herstelmonitoring** voorzien:

1. Rapportage op schaal van SBZ's of deelgebieden van SBZ's, gekoppeld aan de gebiedsanalyses
2. Lokale rapportage op schaal van het natuurterrein.

Wat het luik PAS-herstel betreft, wordt **voor de monitoring de nadruk gelegd op het opvolgen van de maatregelen (waar en hoe)**. De lokale PAS-herstelmaatregelen zullen gemonitord worden samen met de beheermonitoring, zoals in actie 27 van het Vlaams Natura 2000 Programma omschreven. Hierbij zal de oppervlakte onder PAS-herstelbeheer worden bijgehouden, net als het type PAS-herstelmaatregel en de uitvoering van de PAS-herstelbeheermaatregelen.

Hoe bepalen of een inrichting- of beheermaatregel onder PAS-herstelbeheer valt?

beheermaatregelen

De Stikstofoverschrijdingskaart bepaalt of beheermaatregelen onder PAS-herstelbeheer vallen. Het subsidiebesluit (Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de subsidiëring van de planning, de ontwikkeling en de uitvoering van het geïntegreerd natuurbeheer) stelt dat een terrein PAS-relevant is als de kritische depositie wordt overschreden voor één of meerdere natuurstreefbeelden van

Europees te beschermen habitats. Maatregelen die in de lijst van PAS-herstelmaatregelen opgenomen zijn op een terrein dat als PAS-relevant beschouwd wordt, conform de stikstofoverschrijdingskaart, worden onder PAS-herstelbeheer gerekend (en kunnen dus extra gesubsidieerd worden).

Inrichtingsmaatregelen

Wat de Projectsubsidies natuur (PSN) betreft, wordt rekening gehouden met de historische stikstofoverschrijding. Indien een voorgestelde maatregel in de lijst met PAS-herstelmaatregelen is opgenomen, wordt deze maatregel als PAS-relevant beschouwd en komt hij voor verhoogde PAS-subsidie in aanmerking. Deze maatregel dient dan om de historische overschrijdingen weg te werken. Het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de natuurbeheerplannen en de erkenning van natuurreservaten stelt dat in de beheermonitoring zowel maatregelen als de kwaliteit van de natuurstreefbeelden opgevolgd worden.

Opvolging van de maatregelen

Zowel de voorziene maatregelen als de uitvoering van de maatregelen worden **via een database gekoppeld aan het beheerplan**, bijgehouden. M.a.w. de maatregelen die in het kader van PAS-herstel plaatsvinden, zullen ook op deze wijze bijgehouden worden. De maatregelen die gepland zijn **in het kader van de Projectsubsidies natuur** (voormalige investeringssubsidies natuur (ISN)) zullen via de **subsidiedatabank** worden bijgehouden.

Opvolging van de kwaliteit

Het uitvoeringsbesluit voor het natuurbeheerplan voorziet dat *‘de mate waarin de beheerdoelstellingen gehaald worden’* opgevolgd wordt. In de criteria voor geïntegreerd natuurbeheer is opgenomen dat *‘de beheerder de nodige beheermaatregelen neemt om de vooropgestelde natuurstreefbeelden te realiseren en om de wenselijke kwaliteitsnormen te behalen binnen de termijn, bepaald in het natuurbeheerplan (Besluit van de Vlaamse Regering houdende vaststelling van de criteria voor geïntegreerd natuurbeheer). Als het natuurstreefbeeld een Europees te beschermen habitat of het leefgebied van een Europees te beschermen soort omvat, neemt de beheerder de nodige maatregelen om een goede staat van instandhouding te bereiken. In het natuurbeheerplan worden de specifieke parameters gespecificeerd die nodig zijn om dat te bereiken.’* De beheerders zullen invulling geven aan beide bepalingen door het opvolgen van parameters die de lokale staat van instandhouding bepalen. Hierdoor zullen op termijn evoluties opgevolgd worden met betrekking tot de LSVI gerelateerde parameters. Via een Code Goede Beheerpraktijk worden door het ANB richtlijnen uitgewerkt voor de beheerders om de bepalingen uit het natuurbeheerplanbesluit concreet invulling te geven.

De gegevens met betrekking tot de kwaliteitsopvolging en meer bepaald de LSVI-gerelateerde parameters zullen ook via een database gekoppeld aan het beheerplan bijgehouden worden. De kwaliteitsopvolging op terreinen waar PAS-herstel plaatsvindt, wordt dus eveneens op deze wijze bijgehouden. De gegevens met betrekking tot de kwaliteitsopvolging, net als de uitvoering van de maatregelen worden minstens één maal om de zes jaar verzameld ; zij zullen bij de zesjaarlijkse beheerplanevaluatie gerapporteerd en besproken worden. De kwaliteitsopvolging, waarbij met indicatorlijsten gewerkt wordt, biedt de mogelijkheid om op de schaal van een beheerplan evoluties op te volgen met betrekking tot de LSVI-gerelateerde parameters.

Voor de inrichting van terreinen waar een ISN-project of een natuurinrichtingsproject plaatsvindt, zal indien nog niet voorhanden, nadien een natuurbeheerplan dienen te worden opgemaakt, en zal de opvolging van de LSVI-gerelateerde parameters nadien via de beheerplan-gerelateerde database opgevolgd worden. In de specifieke gevallen dat in de inrichtingsfase reeds LSVI gerelateerde parameters opgevolgd worden, dienen deze via een aparte database te worden bijgehouden en dienen deze gegevens nadien in de database voor het beheerplan te worden opgenomen.

3. Rapportering 2018

3.1. Schaal van een SBZ of SBZ-deelgebied

In 2018 werden alle gebiedsanalyses afgewerkt. De resultaten zijn raadpleegbaar op: <https://www.inbo.be/nl/38-gebiedsanalyses-programmatische-aanpak-stikstof-pas-gepubliceerd-nb-0718>.

Aangezien de gebiedsanalyses pas in 2018 werden afgewerkt, kan momenteel nog niet gerapporteerd worden voor 2018 over de invulling van het PAS-herstel op een ruime landschappelijke schaal. De invulling van de PAS-herstelmaatregelen die op ruime landschapsschaal voorzien zijn, zal grotendeels via inrichtingsprojecten plaatsvinden. Er zijn twee bronnen voor de rapportage om aan te geven hoe aan PAS-herstel gedaan wordt om invulling te geven aan de gebiedsanalyses: 'de lopende inrichtingen, die geïnitieerd werden voordat de gebiedsanalyses afgewerkt waren' en 'de toekomstige inrichtingsprojecten die zullen opgestart worden':

- door een toets aan alle lopende inrichtingsprojecten te doen en door telkens na te gaan in welke mate de voorziene inrichtingen bijdragen aan PAS-herstel zoals in de gebiedsanalyses voorzien is. Dit vergt werk dat in 2018 nog niet kon plaatsvinden. De lopende inrichtingsprojecten werden immers nog opgestart op een moment dat het verzamelen van PAS-herstel gerelateerde data niet gevraagd werd. Hierdoor laten de data van deze inrichtingen momenteel nog niet toe om op een eenvoudige en gebruiksvriendelijke wijze daar de PAS-relevante data uit te halen. Daarom zal een duidelijk afsprakenkader uitgewerkt worden om na te gaan op welke wijze hierover op uniforme wijze kan gerapporteerd worden.
- de toekomstige inrichtingen zullen zo goed mogelijk op de noden uit de gebiedsanalyses afgestemd worden. In functie hiervan wordt momenteel gewerkt aan een prioriteringskader door het ANB dat met de VLM en VMM zal besproken worden. Zij zijn als administraties bevoegd voor het waterbeleid, natuurinrichting en landinrichting en beschikken over een instrumentarium dat kan ingezet worden bij veel van de uit te voeren inrichtingen in het kader van het PAS-herstel op landschapsschaal. Bij deze toekomstige inrichtingen zal de databank ontworpen worden om op een gebruiksvriendelijke wijze aan de nodige informatie te komen in functie van de PAS-herstelrapportage.

De rapportering van het PAS-herstel op een ruimere landschappelijke schaal is voorzien voor het najaar van 2019 en wordt gerapporteerd via het o.a. aantal opgestarte en in uitvoering zijnde inrichtingsprojecten.

3.2. Schaal van het natuurterrein

3.2.1. Opvolging van de maatregelen.

3.2.1.1. Opvolging maatregelen via de beheerplannen

De goedkeuring van het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de subsidiëring van de planning, de ontwikkeling en de uitvoering van het geïntegreerd natuurbeheer en van de Code Goede Praktijk Beheermonitoring dateert van 28/10/2017. Het instrument natuurbeheerplan en de wijze waarop de subsidies conform het natuurbeheerplan toegekend worden, zijn dus recent. De eerste natuurbeheerplannen zijn al goedgekeurd. Deze worden individueel in GIS-lagen bijgehouden, maar er bestaat nog geen centrale GIS-databank, inclusief de goedgekeurde natuurstreefbeeldens. Hiervoor zijn nog een aantal updates en aanpassingen noodzakelijk. Daarom is het momenteel nog te vroeg om reeds te kunnen rapporteren over de PAS-herstelmaatregelen uit de natuurbeheerplannen. **In 2019 is binnen het ANB voorzien dat alle goedgekeurde natuurbeheerplannen in een**

gezamenlijke GIS-laag zullen worden opgenomen, en zal kunnen gerapporteerd worden over de oppervlakte waar PAS-herstelbeheer gepland is.

3.2.1.2. Opvolging maatregelen via de Projectsubsidies Natuur

De Projectsubsidies Natuur (PSN) voor 2018 werden bij Ministerieel Besluit goedgekeurd.

Eerst wordt op basis van PSN gerapporteerd over de totale oppervlakte waar aan PAS-herstelbeheer gepland is. Vervolgens wordt in tabel 1 een overzicht gegeven van de totale oppervlakte per geplande maatregel. De totale oppervlakte van deze geplande maatregelen is groter dan de totale oppervlakte waar aan PAS-herstel gedaan wordt, omdat vaak meerdere maatregelen op een perceel plaatsvinden. Bij voorbeeld het kappen van bomen, gevolgd door plaggen, gevolgd door maaibeheer kunnen op een zelfde perceel plaatsvinden dat als doel de ontwikkeling van heischraal grasland heeft.

Tot slot wordt eveneens overzicht gegeven van de Europees te beschermen habitats waarvoor aan PAS-herstel gepland is. Hiervoor wordt geen oppervlaktecijfer weergegeven omdat vaak op één perceel aan herstel van meerdere habitats gedaan kan worden, en dit vaak ook via dezelfde type maatregelen.

Rapportage van de totale oppervlakte uit de projectsubsidies natuur waarop PAS-herstel gepland is

De totale oppervlakte over alle in 2018 bij MB goedgekeurde projecten waar PAS-herstelmaatregelen voorzien zijn bedraagt 180,73 ha. Dit is de totale oppervlakte waarop PAS-herstel beheer via inrichting zal plaatsvinden. Deze oppervlakte werd uit de individuele projectfiches voor alle ingediende projecten gegenereerd. Op een zelfde locatie kunnen achtereenvolgens meerdere PAS-herstelmaatregelen plaatsvinden: op een perceel van 5 ha, kan bijvoorbeeld over de volledige oppervlakte het kappen van houtige opslag plaatsvinden, gevolgd door het plaggen over 1 ha, gevolgd door het maaien over de volledige oppervlakte (5 ha). Bovenstaande oppervlakte telt de plaatsen waar meermaals PAS-herstelmaatregelen op plaatsvinden, slechts een enkele keer mee. In dit voorbeeld zal dus slechts een totale oppervlakte van 5 ha gerapporteerd waarop Pas-herstel gepland is.

In het volgende deel van de rapportage (tabel 1) wordt een overzicht gegeven van alle geplande maatregelen en de oppervlakte waarover deze plaatsvinden. De totale som van de oppervlakte van alle geplande werken zal groter zijn dan de totale oppervlakte waarop PAS-herstel plaats vindt, omdat in de praktijk vaak meerder maatregelen achtereenvolgens op dezelfde geplande oppervlakte voorzien zijn. Volgens het hierboven voornoemd voorbeeld, zal in het overzicht '5 ha kappen houtige opslag', '1 ha plaggen' en '5 ha maaien' opgenomen zijn en bedraagt de totale oppervlakte van de maatregelen 11 ha.

Overzicht van de totale oppervlakte aan geplande maatregelen

Tabel 1. overzicht van de totale oppervlakte per geplande maatregel over de verschillende projecten van de projectsubsidies natuur.

	Totale Oppervlakte (ha) over alle projecten
Aanplanten	2
Afgraven	0,2
Baggeren	0,3
Bekalken	6,9
Bosrandbeheer	0,1
Chopperen	29,2

Exotenbestrijding	85,5
Frezen	8,2
Greppels dichten	0,2
Herprofileren wateren	0,2
Kaalkap + afvoer hout	73,9
Kappen van opslag	21,7
Knippen en klepelen houtopslag	16,7
Maaien	17,2
Ontstronken	23,5
Overige: afvissen vijver	0,5
Overige: Afvoeren kroonhout	1
Overige: bepoten met vis	2,7
Overige: houtige opslag uittrekken	0,5
Overige: leveren en verspreiden bufferende stoffen	0,7
Overige: Maaiklaar maken	4,2
Overige: toevoergracht vrijmaken	0,3
Overige: verwijderen van Grote waternavel	1,5
Plaggen	36,3
Stronken frezen	5,3

De grootste oppervlakte aan inrichtingswerken die onder PAS-herstelbeheer valt, betreft geplande exotenbestrijding evenals geplande kappingen in functie van het herstel van open vegetaties (vooral houtbeheer). De grootste is exotenbestrijding gepland over een oppervlakte van 85,46 ha en op een oppervlakte van 73,9 ha is kaalkap met afvoer van hout voorzien. Het kappen van opslag, het ontstronken en het knippen en klepelen van houtopslag zijns over een oppervlaktes tussen de 25 en 15 ha voorzien. Ook nutriëntenbeheer zal over een aanzienlijke oppervlakte plaatsvinden: op een oppervlakte van 36,283 ha zijn plagwerken voorzien. Op 29,25 ha is chopperen gepland en op 17 ha zijn maaiwerken gepland. De overige maatregelen, zoals het uitfrezen van stronken, toevoergrachten vrijmaken, ... zijn over oppervlaktes van minder dan 10 ha gepland.

Overzicht van de Europees te beschermen habitats waarvoor aan PAS-herstel gedaan zal worden.

De geplande maatregelen dragen bij aan de realisatie van:

- Binnenlandse duinen (2310 en 2330)
- Stilstaande wateren (3130 en 3150)
- Moerassen (7120, 7140 en 7180)
- Heide en hoogveen (4010 en 4030)
- Halfnatuurlijke graslanden (6230, 6410, 6430 en 6510)
- Bossen (9110, 9190 9120 en 91^E0).
-

De grootste oppervlakte betreft geplande PAS-herstelmaatregelen in functie van heide en hoogveen, bijna steeds in combinatie met een aandeel van de herstelmaatregelen voor bossen. In het totaal is dit een oppervlakte van 162 ha.

3.2.2. *Opvolging van de resultaten.*

Er kan pas over de resultaten gerapporteerd worden, eens het natuurbeheerplan is goedgekeurd en nadat de eerste metingen in het kader van de monitoring plaatsgevonden hebben. Deze vinden minstens om de zes jaar plaats. De metingen vinden ten vroegste plaats na het uitvoeren van de eerste inrichtingswerken of nadat meermaals beheerwerken hebben plaatsgevonden. Dit betekent dat hier ten vroegste binnen enkele jaren kan over gerapporteerd worden.